

บทที่ 2

ความทั่วไปเกี่ยวกับบัตรเงินฝากและสถานะทางกฎหมายของบัตรเงินฝาก

2.1 ความหมายของบัตรเงินฝาก

บัตรเงินฝาก หรือที่เรียกกันว่า Certificate of Deposits หรือ Negotiable Certificate of Deposits (NCDs) มีความหมาย ดังนี้

พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ได้ให้นิยามของคำว่า "บัตรเงินฝาก" ว่า ตราสารซึ่งเปลี่ยนมือได้ที่ธนาคารพาณิชย์ออกให้แก่ผู้ฝากเงินเพื่อเป็นหลักฐานการรับฝากเงิน และเพื่อแสดงสิทธิของผู้ทรงตราสารที่จะได้รับเงินฝากคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ โดยจะมีการกำหนดดอกเบี้ยไว้ด้วยหรือไม่ก็ได้

พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 4 "บัตรเงินฝาก" หมายความว่า ตราสารซึ่งเปลี่ยนมือได้ที่บริษัทเงินทุนออกให้แก่ผู้ฝากเงินเพื่อเป็นหลักฐานการรับฝากเงิน และเพื่อแสดงสิทธิของผู้ทรงตราสารที่จะได้รับเงินฝากคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ โดยจะมีการกำหนดดอกเบี้ยไว้ด้วยหรือไม่ก็ได้

Black's Law Dictionary¹ ได้ให้ความหมายของบัตรเงินฝาก ไว้ดังนี้

"Certificate of deposit" (1) A banker's Certificate acknowledging the receipt of money and promising to repay the depositor. (2) A banker document showing the existence of a deposit time, usually one that pays interest.

"Negotiable certificate of deposit" A security issued by a financial institution as a short-term source of funds, usually with a fixed interest rate and maturity of one year or less.

¹ Bryan A. Garner, Black's Law Dictionary, 8th ed. (St. Paul, Minn: West Group), p 240.

2.2 ประวัติความเป็นมาและสถานะของบัตรเงินฝาก

2.2.1 ประวัติความเป็นมาของบัตรเงินฝากในต่างประเทศ

2.2.1.1 ที่มา²

ก่อนปี 1961 ธนาคารพาณิชย์ทั่วไปมีการออกใบรับเงินฝากที่ไม่ได้กำหนดเวลาที่แน่นอน จึงมีลักษณะเป็นการออมทรัพย์มากกว่าและไม่มีการซื้อขายใบรับเงินฝากในตลาดรอง (Secondary Market) นอกจากนี้ธนาคารที่ออกใบรับเงินฝากประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นธนาคารขนาดเล็ก ตราสารทางการเงินดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือทางการเงินที่ไม่มีบทบาทต่อตลาดการเงินมากนัก แต่ต่อมาเมื่ออัตราดอกเบี้ยระยะสั้นในตลาดการเงินเพิ่มสูงขึ้น ทำให้บริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ ในสหรัฐอเมริกา พยายามใช้เงินทุนอย่างคุ้มค่าและจัดการด้านการเงินอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยผ่านเครื่องมือในตลาดเงินที่มีผลตอบแทนและความคล่องตัวสูงขึ้น เช่น ลงทุนในตั๋วเงินคลัง (Treasury Bills) ตราสารพาณิชย์ (Commercial Paper) และตราสารทางการเงิน (Financial Paper) เป็นต้น ดังนั้น ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ นอกจากจะต้องมีการแข่งขันกันเองแล้วยังต้องแข่งขันกับภาคธุรกิจและสถาบันการเงินอื่นๆ ด้วย การออกตราสารทางการเงินของสถาบันต่างๆ นี้ ทำให้ธนาคารพาณิชย์ โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ในนิวยอร์กต้องสูญเสียแหล่งเงินทุนระยะสั้น (short-term fund) จึงค้นหาวิธีจูงใจให้บริษัทและธุรกิจหันกลับมาฝากเงินกับธนาคารโดยสร้างเครื่องมือทางการเงินชนิดใหม่ขึ้นมาคือบัตรเงินฝาก หรือ Negotiable Certificate of Deposits (NCDs) ซึ่ง First National CitiBank (ปัจจุบันคือ CitiBank) ในนิวยอร์ก เป็นผู้นำตราสารชนิดนี้ออกให้บริการเป็นธนาคารแรกในปี 1961

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองด้วยการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากที่ธนาคารจ่ายให้แก่ลูกค้า เพื่อให้ธนาคารสามารถจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากแบบบัตรเงินฝากให้ลูกค้าได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น หลังจากที่ First National CitiBank ออกใบรับฝากเงินที่สามารถเปลี่ยนมือได้ทำให้ลูกค้าหันมาฝากเงินแบบดังกล่าวมากขึ้น เพราะผู้ฝากจะได้รับความคล่องตัวจากการฝากเงินและได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า ต่อมาธนาคารพาณิชย์อื่นๆ ในสหรัฐอเมริกาจึงได้ออกบัตรเงินฝากตามอย่าง ปรากฏว่าปริมาณเงินเพิ่มขึ้นในระบบการเงินอย่าง

² สมเด็จพระเทพฯ, "NCD พระเอกคนใหม่," ดอกเบี้ย, 1 (เมษายน-พฤษภาคม 2535): 38-41.

รวดเร็วทำให้สหรัฐอเมริกาเกิดตลาดการเงินที่แข็งแกร่งขึ้น รวมทั้งมีผลทางอ้อมช่วยส่งเสริมให้มีทุน
หมุนเวียนสำหรับการค้าและอุตสาหกรรมมากขึ้น

ภายหลังจากการออกบัตรเงินฝากได้รับความนิยมอย่างงดงามในสหรัฐอเมริกา
แล้ว First National CitiBank ได้นำบัตรเงินฝากไปเผยแพร่ในยุโรป โดยเริ่มจากประเทศอังกฤษ
เป็นประเทศแรก มีการออกบัตรเงินฝากซึ่งระบุจำนวนเงินเป็นดอลลาร์สหรัฐฯ ในตลาดลอนดอน
ในปี 1996 ซึ่งก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี

หลังจากนั้นธนาคารของประเทศอังกฤษได้ออกบัตรเงินฝากเป็นเงินปอนด์
บ้างในปี 1968 ปรากฏว่าได้รับความนิยมอย่างมากเช่นเดียวกัน กล่าวคือสามารถระดมเงินฝาก
เข้าธนาคารพาณิชย์อย่างมากมาย และปริมาณบัตรเงินฝากได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในปี 1975
บัตรเงินฝากได้เริ่มเข้าสู่ตลาดเอเชียโดยเริ่มออกขายในประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศแรก และประเทศอื่นๆ
ก็ได้มีการพัฒนาระบบการเงินการธนาคารจนสามารถนำบริการการฝากเงินแบบบัตรเงินฝากเข้าสู่
ระบบได้ในเวลาต่อมา

2.2.1.2 ลักษณะของตราสารบัตรเงินฝากที่เปลี่ยนมือได้

ในสหรัฐอเมริกาบัตรเงินฝากที่นิยมออกกันมีอยู่ 2 ประเภท คือ ตราสารที่ต้องจดทะเบียน
ทะเบียนเวลาโอน (Registered Form) และตราสารที่ไม่ต้องจดทะเบียนเวลาโอน (Bearer Form)
ซึ่งบัตรเงินฝากประเภทที่สองนี้มีความคล่องตัวในการซื้อขายในตลาดรองมากกว่าประเภทแรก
จำนวนเงินฝากหรือมูลค่าหน้าตั๋วมีตั้งแต่ 25,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ถึง 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ
ขึ้นอยู่กับขนาดของธนาคารพาณิชย์ผู้ออกบัตรเงินฝาก และประเภทของลูกค้าที่ธนาคารพาณิชย์
ต้องการดึงเงินฝาก ในระยะแรกๆ ธนาคารส่วนใหญ่มักจะออกบัตรเงินฝากที่หน้าตั๋วมีมูลค่าสูงเช่น
ในสหรัฐอเมริกามีมูลค่าฉบับละ 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อดึงเงินฝากตามที่ธนาคารต้องการ
แต่ต่อมามูลค่าได้ลดลงเหลือฉบับละ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ และอายุการไถ่ถอนมีตั้งแต่ 1 เดือน
ถึง 18 เดือนแล้วแต่ผู้ซื้อจะเลือกตามความเหมาะสม ซึ่งจากการสำรวจพบว่าผู้ซื้อนิยมบัตรเงินฝาก
ระยะเวลาไถ่ถอนเฉลี่ย 4 เดือน สำหรับอัตราดอกเบี้ยตามหน้าตั๋ว (paper value) มีหลายอัตรา
ขึ้นอยู่กับภาวะตลาดในขณะนั้นๆ ขนาดของธนาคารพาณิชย์ผู้ออก และมูลค่าหน้าตั๋ว แต่โดยปกติ

อัตราดอกเบี้ยของบัตรเงินฝากจะมากกว่าตัวเงินคงคลังและเงินฝากประจำที่มีระยะเวลาไถ่ถอนเท่ากันเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ลงทุน

2.2.1.3 ประเภทของบัตรเงินฝาก

ประเภทของบัตรเงินฝากในต่างประเทศสามารถแบ่งออกตามประเภทของผู้ออกบัตรเงินฝากได้ดังนี้³

1. Domestic NCDs

เป็นประเภทที่มีความสำคัญและเก่าแก่ที่สุด ออกโดยธนาคารพาณิชย์ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะระบุจำนวนเงินที่ฝาก วันที่ครบกำหนด (Maturity date) อัตราดอกเบี้ย และระยะเวลาที่จะคิดดอกเบี้ย โดยจำนวนเงินที่ซื้อขายที่ยอมรับในตลาดรองอย่างต่ำ 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่มูลค่าหน้าตั๋วจะเป็นเท่าใดแล้วแต่จะตกลงกัน วันที่ครบกำหนดก็เช่นเดียวกัน แต่มีกฎกำหนดว่าวันที่ครบกำหนดต้องไม่ต่ำกว่า 14 วัน โดยทั่วไปวันที่ครบกำหนดไถ่ถอนจะอยู่ระหว่าง 2 สัปดาห์จนถึง 12 เดือน ทางด้านอัตราดอกเบี้ยหน้าตั๋ว (primary market rates) ขึ้นอยู่กับตลาดและขึ้นอยู่กับการต่อรอง (negotiable) ระหว่างผู้ออกตราสารและผู้ฝาก

Domestic NCDs อาจเป็นแบบจดทะเบียนหรือแบบผู้ถือก็ได้ ส่วนใหญ่ตลาดในสหรัฐอเมริกาเป็นแบบผู้ถือ คือให้เปลี่ยนมือได้สะดวกและต่อรองได้ ในขณะที่แบบจดทะเบียนมีความคล่องตัวน้อยกว่าเสมือนเป็นเงินฝากแบบมีระยะเวลา (Time Deposit)

2. Eurodollar NCDs

คือใบรับฝากเงินของธนาคารพาณิชย์ที่มีการกำหนดระยะเวลาการไถ่ถอนจำนวนเงินหน้าตั๋วที่แน่นอนและมีการจ่ายอัตราดอกเบี้ยตามระยะเวลาที่ตกลงกัน โดยออกนอกประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจออกโดยสาขาของธนาคารพาณิชย์ของสหรัฐในต่างประเทศ ตลาดของ

³ ฝ่ายวิชาการธนาคารกสิกรไทย, "NCD: เครื่องมือการเงินใหม่ที่น่าสนใจ," สรุปข่าวธุรกิจ, 19 (16-31 มีนาคม 2531): 18-19.

Eurodollar NCDs มีศูนย์กลางที่ลอนดอน บางทีจึงเรียกบัตรเงินฝากประเภทนี้ว่า LONDON DOLLAR NCDs Market

NCDs ประเภทนี้เริ่มมีตั้งแต่ปี 1966 ซึ่งในครั้งแรกออกโดย CitiBank สาขา ลอนดอน ซึ่งนับเป็นโอกาสที่ดีของ CitiBank ในการออก NCDs เพื่อระดมทุนจากต่างประเทศเพื่อ มาปล่อยกู้ในประเทศสหรัฐอเมริกา อายุการไถ่ถอน NCDs ประเภทนี้มีตั้งแต่ 30 วัน ถึง 5 ปี แต่ ส่วนใหญ่นิยมระยะ 1 เดือนถึง 1 ปี

3. Yankee NCDs

ออกโดยธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศที่มีสาขาในสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นสาขาของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่จากประเทศในแถบยุโรปและญี่ปุ่น อายุการไถ่ถอนของ Yankee NCDs ส่วนใหญ่จะเป็นระยะเวลาสั้น 3 เดือนหรือน้อยกว่า และการออกตราสารประเภท นี้ส่วนมากอาศัยนายหน้า (dealer) มาเป็นตัวกลาง

ก่อนวันที่ 4 กันยายน 2523 สาขาธนาคารต่างประเทศในสหรัฐอเมริกาไม่ ต้องทำตามกฎหมายที่กำหนดเพดานอัตราดอกเบี้ยขั้นสูง การเสนอขาย NCDs จึงไม่มีปัญหาใน เรื่องเพดานอัตราดอกเบี้ยที่กำหนด เปิดโอกาสให้ NCDs เติบโตได้ แต่ต่อมาได้มีการออกกฎหมาย ซึ่งกำหนดว่าธนาคารต่างประเทศที่มาทำธุรกิจในสหรัฐอเมริกาควรจะต้องยึดถือกฎหมายของ Federal Reserve Regulation เช่นเดียวกับธนาคารของสหรัฐอเมริกาทำให้ NCDs มีอัตราการเติบโตที่ ลดลง

4. Thrift Institution NCDs

เป็นใบรับฝากเงินที่ออกโดยสถาบันการเงินขนาดเล็กประเภท Saving and Loan Associations ของสหรัฐอเมริกาที่ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายของ Federal Reserve Regulation แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ NCDs ประเภทนี้ไม่ใช่แบบที่โอนเปลี่ยนมือได้ (negotiable) ตลาดของตราสารประเภทนี้จึงไม่เป็นที่นิยมและไม่คล่องตัวเหมือนบัตรเงินฝากประเภทอื่นๆ เพราะซื้อขายได้ยากในตลาดรอง

2.2.2 ประวัติความเป็นมาของบัตรเงินฝากในประเทศไทย

2.2.2.1 ความเป็นมาของบัตรเงินฝากในประเทศไทย

เนื่องด้วยสถาบันการเงินไม่ว่าจะเป็นธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนต่างๆ มีความจำเป็นต้องระดมเงินฝากเพื่อมาเสริมสภาพคล่องทำให้ต้องมีภาระดอกเบี้ยกันมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นในรูปของการฝากเงินที่ส่วนใหญ่จะได้มาจากการฝากประจำ 3 เดือน 6 เดือน หรือ 12 เดือน หรือการออกตั๋วแลกเงินหรือตั๋วสัญญาใช้เงินก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงมีความจำเป็นต้องเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้ฝากเงินมากขึ้น จึงได้คิดค้นการระดมเงินออมในรูปแบบใหม่ขึ้นมาเป็นเหตุให้เมื่อปี พ.ศ. 2521 สมาคมธนาคารไทยได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อศึกษาลู่ทางและความเป็นไปได้ในการพัฒนาตราสารพาณิชย์ในประเทศไทยให้สามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเงินระดมเงินทุนระยะสั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารการเงินและการปรับสภาพคล่องของสถาบันการเงินตลอดจนธุรกิจประเภทต่างๆ และยังเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้ธนาคารสามารถดำเนินนโยบายการเงินอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น⁴ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดประชุมเรื่องการพัฒนาตลาดสำหรับเอกสารการพาณิชย์ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2522 เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมในการที่จะอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยนำบัตรเงินฝากชนิดโอนได้มาใช้ในกิจการพาณิชย์ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความคืบหน้าช้ามาก จนกระทั่งในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2527 ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) ได้เปิดบริการรับฝากเงินโดยออกบัตรเงินฝากชนิดโอนได้ที่เรียกว่า "ใบรับฝากเงิน" หรือที่มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Transferable Certificate of Deposit (T.C.D.) เป็นธนาคารแรก แต่ T.C.D. ของธนาคารกสิกรไทยไม่ใช่บัตรเงินฝากเหมือนในต่างประเทศ เนื่องจากบัตรเงินฝากในต่างประเทศนั้นมีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าดอกเบี้ยเงินฝากประจำและสามารถลอยตัวได้ มีกฎหมายออกมารองรับตราสารบัตรเงินฝากโดยเฉพาะ และเวลาโอนเปลี่ยนมือเป็นแบบ negotiable คือสามารถโอนได้ง่ายไม่ต้องจดทะเบียน เพียงแต่สลักหลังแล้วส่งมอบไม่ต้องระบุว่าส่งจ่ายให้ใคร แต่สำหรับ T.C.D. นั้น อัตราดอกเบี้ยถูกผูกติดกับเงินฝากประจำ การโอนเปลี่ยนมือก็ต้องมีการจดทะเบียนและระบุชื่อผู้ถือจึงจะขึ้นเงินได้ (คือผู้โอนจะต้องสลักหลัง T.C.D. และระบุชื่อผู้รับโอนและส่งมอบ T.C.D.

⁴หยกพร ตันติเศวตรรัตน์, "ความเป็นมาและสถานะของบัตรเงินฝากในประเทศไทย," วารสารรายงานเศรษฐกิจปริทัศน์, 6 (มิถุนายน 2527): 1.

ให้แก่ผู้รับโอนและจะต้องนำ T.C.D. นี้ไปจดทะเบียนพร้อมให้ตัวอย่างลายมือชื่อและที่อยู่แก่ธนาคาร (ซึ่งจะถือว่าการโอนนั้นสมบูรณ์) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะเป็น T.C.D. แต่ก็มีประโยชน์ต่อระบบการเงินเป็นอย่างมากเพราะเป็นตราสารชนิดใหม่ที่มีความคล่องตัวและให้ประโยชน์มากกว่าเงินฝากประจำธรรมดา⁵

ใบรับฝากเงินซึ่งนอกจากช่วยระดมเงินฝากแล้วยังเป็นการช่วยเพิ่มสภาพคล่องและช่วยลดต้นทุนด้านอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินผู้ออกบัตรเงินฝากโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย จึงช่วยให้สามารถระดมเงินออมจากประชาชนได้มาก เงินจะไหลเข้าสู่ระบบมากขึ้น สถาบันการเงินก็สามารถนำเงินที่ระดมได้ไปลงทุนและปล่อยกู้ได้มากขึ้นด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าใบรับฝากเงินให้ดอกเบี้ยสูงกว่าเงินฝากประจำหรือการออกตั๋วสัญญาใช้เงินและมีระยะเวลาฝากที่แน่นอน กล่าวคือ สถาบันการเงินผู้ออกใบรับฝากเงินไม่จ่ายเงินคืนให้แก่ผู้รับบัตรเงินฝากไปขอขึ้นเงินก่อนครบกำหนดเวลา ทำให้สถาบันการเงินสามารถจัดการด้านสินทรัพย์และหนี้สินได้คล่องตัวขึ้น สถาบันการเงินสามารถวางแผนการใช้เงินได้ง่ายขึ้น เพราะรู้ถึงแหล่งเงินทุนและต้นทุนที่แน่นอน โดยไม่ต้องพะวงถึงการเตรียมเงินบางส่วนไว้เพื่อว่าอาจมีการไถ่ถอนก่อนครบกำหนด

จากเหตุที่ออกใบรับฝากเงินเพราะเพื่อทดแทนข้อเสียเปรียบของการฝากประจำที่สำคัญคือ การขาดสภาพคล่องและอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่ไม่จูงใจเท่าที่ควร เนื่องจากหากพิจารณาถึงคุณสมบัติของใบรับฝากเงินแล้ว จะพบว่าใบรับฝากเงินมีสภาพคล่องมากกว่าการฝากเงินโดยเฉพาะการฝากประจำซึ่งจะไถ่ถอนก่อนครบกำหนดไม่ได้ (หากผู้ฝากถอนเงินก่อนครบกำหนด เช่น 3 เดือน จะไม่ได้รับดอกเบี้ยเลย หรือถ้าฝากนานกว่านั้นก็จะได้รับดอกเบี้ยในอัตราเท่ากับฝากออกทรัพย์) แต่ใบรับฝากเงินผู้ถือสามารถโอนขายก่อนครบกำหนดในตลาดรองได้ นอกจากนี้ ผู้ถือใบรับฝากเงินยังได้ผลตอบแทนสูงกว่าการฝากประจำเพราะการรับฝากเงินก่อนใหญ่ธนาคารผู้รับฝากจะมีต้นทุนต่ำกว่าการรับฝากรายย่อย ทำให้สามารถเสนออัตราดอกเบี้ยสูงกว่าการฝากเงินแบบปกติได้ แต่ในแง่ความสะดวกในการแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดแล้ว การฝากประจำมีความคล่องตัวมากกว่าใบรับฝากเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด ผู้ถือใบรับ

⁵ ฝ่ายวิชาการธนาคารกสิกรไทย, "NCD: เครื่องมือการเงินใหม่ที่น่าสนใจ," สรุปข่าวธุรกิจ, 22.

ฝากเงินจะต้องติดต่อผ่านสาขาของธนาคารให้ทำหน้าที่เป็น match maker หาผู้รับโอน ให้ทำให้ต้องใช้เวลาพอสมควรกว่าที่ผู้ถือใบรับฝากเงินจะได้รับเงินสด ในประเด็นนี้จึงเป็นข้อเสียของใบรับฝากเงิน

หลังจากที่ธนาคารกสิกรไทยออก T.C.D. ได้ไม่นานธนาคารพาณิชย์ไทยหลายแห่งก็ได้เริ่มพัฒนาออกบัตรเงินฝากในเวลาต่อมา เช่น ธนาคารกรุงเทพได้เปิดบริการรับฝากเงินในลักษณะเดียวกันนี้ในรูปของ “เงินฝากบัวหลวง” และธนาคารเซสมันฮัตตันก็ได้มีบริการรับฝากเงินประเภทนี้เช่นกัน

2.2.2.2 ลักษณะของบัตรเงินฝากและการออกบัตรเงินฝากในประเทศไทยในปัจจุบัน

ภายหลังจากวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2535 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีการออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับบัตรเงินฝากขึ้นมา ทำให้ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนต่างออกบัตรเงินฝากขึ้นมาอย่างแพร่หลาย โดยธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดบัตรเงินฝากจะต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 500,000 บาท ส่วนที่เกินต้องเป็นจำนวนทวีคูณ ของ 100,000 บาท และธนาคารพาณิชย์จะออกบัตรเงินฝากนั้นจะมีอายุไม่ต่ำกว่า 3 เดือนแต่ต้องไม่เกินกว่า 3 ปี ธนาคารพาณิชย์ต้องจัดให้ธนาคารพาณิชย์อื่นหรือบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์รับซื้อบัตรเงินฝากที่ธนาคารเป็นผู้ออก แต่ในส่วนของบริษัทเงินทุน ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้ให้ความเห็นชอบให้บริษัทเงินทุนสามารถที่จะออกบัตรเงินฝากได้เช่นเดียวกัน แต่มีหลักเกณฑ์บางประการที่ต่างไปจากบัตรเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ คือ บริษัทเงินทุนสามารถออกบัตรเงินฝากได้ไม่จำกัดวงเงินและสามารถออกบัตรเงินฝากในลักษณะการเป็นส่วนลดโดยอาศัยการอ้างอิงตลาดอัตราดอกเบี้ยเป็นหลัก ซึ่งการออกบัตรเงินฝากแบบนี้จะไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการโอนเปลี่ยนมือ เหมือนกับการออกบัตรเงินฝากที่มีการให้ในรูปของอัตราดอกเบี้ย

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนจะออกบัตรเงินฝากประเภทเดียวกันออกมาแต่ก็ไม่เป็นการแข่งขันหรือแย่งตลาดซึ่งกันและกัน เพราะการเลือกออมในลักษณะของบัตรเงินฝากนั้นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ

ในการออกบัตรเงินฝากได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้ให้นิยามของบัตรเงินฝากไว้ดังนี้ "บัตรเงินฝาก" หมายถึง ตราสารซึ่งเปลี่ยนมือได้ที่ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนออกให้แก่ผู้ฝากเงินอันเป็นหลักฐานการรับฝากเงิน และเพื่อแสดงสิทธิของผู้ทรงตราสารที่จะได้รับเงินฝากคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ โดยจะมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ด้วยหรือไม่ก็ได้ โดยบัตรเงินฝากที่จะออกได้นั้นจะต้องมีข้อความดังต่อไปนี้*

1. คำบอกชื่อว่าเป็นบัตรเงินฝาก
2. ชื่อธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนผู้ออกบัตรเงินฝาก
3. วันที่ออกบัตรเงินฝาก
4. จังหวัดที่ออกบัตรเงินฝาก
5. ข้อตกลงอันปราศจากเงื่อนไขว่าจะจ่ายเงินเป็นจำนวนหนึ่งที่แน่นอนพร้อมด้วยดอกเบี้ย (ถ้ามี)
6. วันถึงกำหนดจ่ายเงิน
7. สถานที่จ่ายเงิน
8. ชื่อของผู้ฝากเงิน หรือคำจดแจ้งว่าให้จ่ายเงินแก่ผู้ถือ
9. ลายมือชื่อผู้มีอำนาจลงนามแทนธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนผู้ออกบัตรเงินฝาก

* พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 9 ตี และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 27 ทวิ

ซึ่งในการออกบัตรเงินฝากของธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุน ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดกฎเกณฑ์ในการออกบัตรเงินฝากให้ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนถือปฏิบัติ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับระบบการเงินของประเทศไทย ดังนี้*

1. ในการออกบัตรเงินฝากธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนต้องจดแจ้งชื่อและที่อยู่แท้จริงของผู้ฝากและผู้ไถ่ถอนบัตรเงินฝากไว้ในทะเบียนบัตรเงินฝากให้ธนาคารแห่งประเทศไทยตรวจสอบได้เพื่อความสะดวกในการควบคุมและตรวจสอบ

1.2 จำนวนเงินในบัตรเงินฝากแต่ละฉบับต้องไม่ต่ำกว่า 500,000 บาท และส่วนที่เกินกว่า 500,000 บาทต้องเป็นจำนวนทวิคูณของหนึ่งแสนบาท

1.3 ในขณะใดขณะหนึ่งธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนจะออกบัตรเงินฝากโดยมียอดบัตรเงินฝากคงค้างรวมกันในอัตราเกินกว่า 1 เท่าของเงินกองทุนไม่ได้

1.4 ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนจะออกบัตรเงินฝากเพื่อรับฝากเงินต่ำกว่า 3 เดือนหรือเกินกว่า 3 ปีไม่ได้

2. ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนจะรับซื้อบัตรเงินฝากของตนเองมิได้ (ธนาคารพาณิชย์ผู้ออกบัตรเงินฝากต้องจัดให้มีธนาคารพาณิชย์อื่นหรือบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์รับซื้อบัตรเงินฝากที่ตนเป็นผู้ออก และแจ้งชื่อสถาบันดังกล่าวให้แก่ลูกค้าทราบ)

3. ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนต้องจัดให้มีระบบการควบคุมภายใน การออก การเก็บรักษา การไถ่ถอน หรือการซื้อขายบัตรเงินฝากที่ได้มาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป และต้องจัดส่งสำเนาระเบียบการควบคุมภายในดังกล่าวแก่ธนาคารแห่งประเทศไทยให้ครบถ้วนถูกต้องและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

* ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่อง การกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนถือปฏิบัติในเรื่องบัตรเงินฝาก

4. ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนต้องจัดทำทะเบียนบัตรเงินฝาก และ/หรือที่ซื้อขายให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อผู้ออกบัตรเงินฝาก วันที่ออกบัตรเงินฝาก วันครบกำหนด จำนวนเงิน อัตราดอกเบี้ย/ส่วนลด เงื่อนไขการจ่ายดอกเบี้ย ชื่อและที่อยู่ของผู้ฝากเงินและ/หรือของผู้ซื้อผู้ขายบัตรเงินฝาก

หลังจากที่มีกฎหมายรับรองแล้ว ธนาคารพาณิชย์แทบทุกแห่งต่างมีบริการบัตรเงินฝากออกมาจำหน่ายให้กับผู้ฝากเงินเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้ฝาก โดยในระยะแรกเน้นไปยังกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่และมีการเสนอดอกเบี้ยในอัตราที่สูงเพื่อเป็นแรงจูงใจ แต่ในปัจจุบันธนาคารพาณิชย์หันมาใช้กลยุทธ์ด้านภาษีแทนเรื่องดอกเบี้ย อันเป็นการลดต้นทุนเงินฝากโดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าเงินฝากประจำแต่กลับได้ผลตอบแทนหลังหักภาษีที่สูงกว่าเงินฝากประจำโดยอาศัยช่องว่างของกฎหมายในการยกเว้นภาษีโอนเปลี่ยนมือตราสารทางการเงิน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่าองค์กรที่สามารถออกบัตรเงินฝากได้จึงมีเฉพาะสถาบันการเงินคือธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุนธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 ที่ได้ให้อำนาจไว้ และสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุน โดยธนาคารพาณิชย์จัดตั้งขึ้นเพื่อประกอบธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ ทำการรับฝากเงินที่จะต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามซึ่งอาจเป็นบัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวัน บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ หรือเงินที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาที่กำหนดคือบัญชีเงินฝากประจำ แล้วใช้เงินที่รับฝากไปใช้ประโยชน์โดยการปล่อยสินเชื่อ ลงทุนซื้อขายตราสารทางการเงินที่เปลี่ยนมือได้ และทำธุรกรรมแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของคำว่า การธนาคารพาณิชย์ไว้ดังนี้ "การธนาคารพาณิชย์" หมายถึงการประกอบธุรกิจรับฝากเงินที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ และใช้ประโยชน์เงินนั้นในทางหนึ่งหรือหลายทาง เช่น (ก) ให้สินเชื่อ (ข) ซื้อขายตัวแลกเปลี่ยนหรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด (ค) ซื้อขายเงินปริวรรตต่างประเทศ

บริษัทเงินทุนทำหน้าที่ระดมทุนจากประชาชนโดยการออกตั๋วสัญญาใช้เงิน (ตั๋วP/N) ประกอบกับการกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์ ออกตั๋วแลกเงิน (ตั๋วB/E) และสามารถ

รับฝากเงินจากประชาชนได้ด้วยวิธีการการออกสมุดคู่ฝากหรือออกบัตรเงินฝาก ทั้งนี้เป็นไปตามที่ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ซึ่งให้ความหมายของคำว่า "ธุรกิจเงินทุน" ว่า ธุรกิจการจัดหามาซึ่งเงินทุน และใช้เงินนั้นในการประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจำแนกประเภทได้ดังต่อไปนี้ (1) กิจการ เงินทุนเพื่อการพาณิชย์ (2) กิจการเงินทุนเพื่อการพัฒนา (3) กิจการเงินทุนเพื่อการจำหน่ายและ การบริโภค (4) กิจการเงินทุนเพื่อการเคหะ (5) กิจการเงินทุนอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

"กิจการเงินทุนเพื่อการพาณิชย์" หมายความว่า กิจการจัดหาเงินทุนจาก ประชาชนและให้กู้ยืมเงินระยะสั้น รวมทั้งการเป็นผู้รับรอง ผู้รับอาวัล หรือผู้สอดเข้าแก้หน้าในตั๋วเงิน เป็นทางค้าปกติ

"จัดหาเงินทุนจากประชาชน" หมายความว่ารวมถึง กู้ยืมเงินหรือรับฝากเงิน จากประชาชนด้วย

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเฉพาะแต่ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนเท่านั้นที่สามารถ ระดมเงินจากประชาชนโดยการรับฝากเงินได้* ที่เป็นเช่นนี้เพราะการรับฝากเงินถือเป็นวิชาชีพ เฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความระมัดระวัง และใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายมาควบคุมกิจการประเภทนี้และต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการก่อน นิติบุคคลหรือบริษัทเอกชนจึงไม่สามารถประกอบธุรกิจรับฝากเงินเงินจากประชาชนหรือออก บัตรเงินฝากได้ หากเอกชนอื่นๆ ต้องการระดมทุนจึงต้องใช้วิธีการอื่นๆ เช่น การเพิ่มทุน ออกหุ้น สามัญ ออกหุ้นกู้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายในเรื่องนั้นๆ กำหนดไว้ด้วย

* พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 8 บัญญัติว่า "ห้ามมิ ให้บุคคลอื่นใดนอกจากธนาคารพาณิชย์ประกอบการธนาคารพาณิชย์"และพระราชบัญญัติการประกอบ ธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 11 บัญญัติว่า "ห้ามมิให้บุคคลอื่นใดนอกจากบริษัทเงินทุนประกอบธุรกิจเงินทุน"

2.3 บัตรเงินฝากเป็นตราสารทางการเงินที่ใช้ในการระดมทุน

ตลาดการเงิน (Financial market) ถือเป็นตัวกลางทางการเงินที่ให้ผู้ที่ขาดแคลนเงินทุนสร้างเครื่องมือทางการเงินในรูปแบบต่างๆ ออกขายแก่ผู้ที่สนใจ เพื่อระดมเงินทุนจากผู้ที่มีเงินทุนซึ่งต้องการออมเงินหรือลงทุนโดยทั่วไป ซึ่งการระดมเงินทุนสามารถทำได้โดยผ่านตลาดแรกและตลาดรอง แต่การระดมทุนต้องมีผลประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสม มีเครื่องมือทางการเงินหลากหลายรูปแบบตามที่ต้องการ ที่สำคัญต้องมีสภาพคล่อง คือสามารถโอนเปลี่ยนมือได้ง่าย สามารถแลกเปลี่ยนเงินสดได้ทันทีที่ต้องการ และมีการคุ้มครองผู้รับโอนที่สุจริต เช่น ผู้ทรงมีสิทธิฟ้องให้ลูกหนี้รับผิดชอบได้ มีกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็ว ลูกหนี้มีความรับผิดชอบอย่างเด็ดขาดและไม่สามารถยกข้อต่อสู้ขึ้นโต้แย้งความรับผิดชอบของตนได้ อันจะทำให้เป็นที่ต้องการของผู้ลงทุน

เครื่องมือทางการเงินมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกประเภท เช่นแบ่งตามประเภทของตราสารที่แบ่งออกได้เป็น “ตราสารหนี้” และ “ตราสารทุน” และนอกจากนี้อาจแบ่งตามวัตถุประสงค์ในการออกตราสาร คือ “ตราสารที่ออกมาเพื่อการชำระหนี้” และ “ตราสารที่ออกมาเพื่อการก่อหนี้” โดยอาจเป็นไปได้ทั้งเพื่อการระดมเงินทุนหรือการระดมเงินฝากก็ได้ ตราสารที่ออกมาเพื่อการชำระหนี้ในตลาดการเงินอาจออกตราสารในรูปของตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน หรือเช็ค ซึ่งการออกตราสารเหล่านี้เป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะตั๋วเงินบัญญัติไว้

ตราสารที่ออกมาเพื่อระดมเงินฝาก เช่นการที่ธนาคารพาณิชย์รับฝากเงินจากประชาชน ทั้งในรูปของบัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวัน ประเภทออมทรัพย์ หรือประเภทฝากประจำ หรือการออกบัตรเงินฝาก ส่วนตราสารที่ออกมาเพื่อการระดมเงินทุนอาจเป็นการระดมเงินทุนของภาครัฐบาล เช่นการออกพันธบัตรรัฐบาล พันธบัตรรัฐวิสาหกิจ ตั๋วเงินคลัง หรือการระดมเงินทุนจากภาคเอกชน เช่น หุ้นกู้ ตั๋วแลกเงิน หรือตั๋วสัญญาใช้เงินที่ออกโดยบริษัทเงินทุนหรือบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ทั้งในรูประยะสั้นที่ออกมาในรูปตั๋วสัญญาใช้เงินเมื่อทวงถามและในรูประยะยาวในรูปของตั๋วสัญญาใช้เงินประเภทมีกำหนดระยะเวลา โดยการออกตราสารเพื่อระดมทุนนี้ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (คณะกรรมการก.ล.ต.) กำหนด คือต้องมีการเผยแพร่ข้อมูล มีวิธีการเสนอขายและการรายงานการขายต่อ

คณะกรรมการกฤษฎีกา. และจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ด้วย*

ตราสารที่ออกมาเพื่อการก่อกำหนดนี้ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการระดมเงินฝากหรือการระดมทุน ผู้ออกตราสารทำการก่อกำหนดนี้โดยการออกตราสารเสนอขายแก่นักลงทุน โดยผู้ออกตราสารมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินคืนแก่นักลงทุนผู้ที่ซื้อตราสารเมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามที่ได้กำหนดไว้ ผู้ออกตราสารจึงมีฐานะเป็นลูกหนี้ ส่วนผู้ลงทุนจะมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ แต่ตราสารที่ออกมาเพื่อการชำระหนี้ เช่นตั๋วเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และเช็ค ตั๋วเงินเหล่านี้ออกมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการชำระหนี้แทนเงินสด ดังเห็นได้จากนิยามของตั๋วแลกเงินที่ว่า "ตั๋วแลกเงิน" คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้สั่งจ่าย สั่งบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้จ่าย ให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลหนึ่งหรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับเงิน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 908) ดังนี้เมื่อตราสารทั้งสองชนิดมีลักษณะและวัตถุประสงค์ของการออกที่แตกต่างกัน หลักเกณฑ์ที่นำมาใช้กับตราสารทั้งสองชนิดจึงมีลักษณะที่ต่างกันไปด้วย แต่สำหรับบัตรเงินฝากซึ่งถือเป็นตราสารที่ออกมาเพื่อการก่อกำหนดนี้ พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติให้นำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตั๋วเงินซึ่งถือเป็นตราสารที่ออกมาเพื่อชำระหนี้มาใช้บังคับกับบัตรเงินฝากด้วย แต่แม้จะนำกฎหมายเรื่องตั๋วเงินมาใช้บังคับก็ไม่ทำให้บัตรเงินฝากกลายเป็นตั๋วเงินไปได้ เพราะตั๋วเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มี 3 ประเภทเท่านั้น คือ ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และเช็ค**

ลักษณะเงื่อนไขของการจ่ายเงินระหว่างตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และบัตรเงินฝากแตกต่างกัน คือ ตั๋วแลกเงินเป็นตราสารที่ต้องมีคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้จ่ายเงินเป็นจำนวน

* พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มาตรา 4 วรรค 2

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 898 บัญญัติว่า " อันตั๋วเงินตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้ มีสามประเภทๆ หนึ่งคือ ตั๋วแลกเงิน ประเภทหนึ่งคือ ตั๋วสัญญาใช้เงิน ประเภทหนึ่งคือเช็ค"

แน่นอน ตัวสัญญาใช้เงินเป็นตราสารที่ผู้ออกตราสารให้คำมั่นสัญญาอันปราศจากเงื่อนไขว่าจะใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน ส่วนบัตรเงินฝากเป็นตราสารที่ผู้ออกบัตรเงินฝากตกลงอันปราศจากเงื่อนไขว่าจะจ่ายเงินเป็นจำนวนหนึ่งที่แน่นอน จากเงื่อนไขการจ่ายดังกล่าว บัตรเงินฝากจึงมีลักษณะทำนองเดียวกับตัวสัญญาใช้เงิน คือเป็นหนังสือตราสารที่ผู้ออกตราสารให้คำมั่นว่าจะจ่ายเงินเป็นจำนวนแน่นอนโดยปราศจากเงื่อนไข และที่เหมือนกันอีกคือคู่สัญญาในบัตรเงินฝากกับตัวสัญญาใช้เงินมี 2 ฝ่าย คือผู้ออกบัตรเงินฝาก (หรือผู้ออกตัวสัญญาใช้เงิน) และผู้ทรงตราสาร

บัตรเงินฝากกับตัวเงินต่างเป็นตราสารเปลี่ยนมือด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นตราสารไม่ว่าจะเป็นตัวเงินหรือบัตรเงินฝากต่างสามารถโอนเปลี่ยนมือกันโดยการสลักหลังและส่งมอบหรือการส่งมอบแต่เพียงอย่างเดียว จากลักษณะของบัตรเงินฝากซึ่งเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ตราสารนั้นจึงต้องสามารถโอนให้กันได้เสมอจนกว่าจะมีการจ่ายเงินตามบัตรเงินฝากและต้องไม่มีข้อความหรือเงื่อนไขที่ผู้ออกตราสารกำหนดว่าไม่อาจเปลี่ยนมือได้ เพราะบัตรเงินฝากเป็นตราสารที่ออกมาเพื่อการระดมเงินทุนเพื่อนำไปใช้ในทางธุรกิจ การที่จะระดมเงินทุนได้มาก ตราสารนั้นต้องมีความคล่องตัวคือโอนเปลี่ยนมือไปยังบุคคลอื่นได้ง่าย หากเขียนข้อความห้ามโอนก็จะทำให้โอนโดยการสลักหลังและส่งมอบไม่ได้ แต่ต้องโอนโดยทำเป็นหนังสือระหว่างผู้โอนและผู้รับโอนพร้อมทั้งแจ้งการโอนให้ลูกหนี้ทราบด้วย ซึ่งวิธีการดังกล่าวยากลำบากและไม่สะดวกและทำให้ผู้รับโอนไม่ได้รับความคุ้มครอง ซึ่งบทบัญญัติในเรื่องนี้ต่างกับตัวเงิน แม้ตัวเงินโดยหลักแล้วสามารถโอนเปลี่ยนมือได้ แต่กฎหมายก็ยอมรับให้ผู้ออกตัวหรือผู้ส่งจ่ายสามารถเขียนข้อความห้ามโอนตัวเงินต่อไปได้ เพราะเมื่อตัวเงินออกมาเพื่อการชำระหนี้การที่ผู้ออกตัวเขียนข้อความห้ามโอนเท่ากับว่าผู้ออกตัวต้องการที่จะรับผิดชอบผู้รับเงินเพียงคนเดียวเท่านั้นไม่ต้องการรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นๆ อีก

โดยหลักเมื่อตัวแลกเงินถึงกำหนดใช้เงินผู้ทรงมีหน้าที่ต้องนำตัวนั้นไปยื่นให้ใช้เงินจะโอนตัวนั้นต่อไปไม่ได้ กำหนดเวลาใช้เงินถือเป็นสาระสำคัญเพราะเป็นการบอกให้ลูกหนี้ทั้งหลายทราบว่าถึงเวลาที่ต้องชำระหนี้ตามตัวแล้ว หากปล่อยให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตลอดไปลูกหนี้ย่อมเสียประโยชน์ และผู้ทรงมีหน้าที่ต้องทำคำคัดค้านการไม่รับรองหรือการไม่ใช้เงินด้วย หากผู้ทรงไม่ปฏิบัติตาม ผู้ทรงย่อมถูกลงโทษโดยสันนิษฐานโดยเปรียบเทียบกับผู้ส่งจ่ายหรือคู่สัญญาคนอื่นๆ เว้นแต่ผู้รับรอง ซึ่งหลักการดังกล่าวไม่นำไปใช้กับตัวสัญญาใช้เงินที่ออกในประเทศและเช็ค ดังนี้แม้จะรับโอนเช็คภายหลังที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินแล้ว ผู้รับโอนยังคงเป็นผู้ทรงโดยชอบด้วย

กฎหมาย มีสิทธิเรียกให้ผู้ลงลายมือชื่อรับผิดได้ แต่สำหรับบัตรเงินฝากมีหลักการเช่นเดียวกับตัวแลกเงินคือต้องรับโอนบัตรเงินฝากก่อนบัตรเงินฝากถึงกำหนดใช้เงิน แม้บัตรเงินฝากซึ่งเป็นตราสารเพื่อระดมเงินทุนซึ่งต้องให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อหรือผู้รับโอนบัตรเงินฝากว่าตนจะได้รับชำระหนี้จากผู้ออกบัตรเงินอย่างแน่นอนแต่ก็ต้องอยู่ภายใต้หลักของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือคือความเป็นตราสารเปลี่ยนมือจะมีอยู่ก่อนถึงกำหนดใช้เงินเท่านั้น หากถึงกำหนดใช้เงินแล้วยังมีการโอนบัตรเงินฝากต่อไป ผู้รับโอนย่อมไม่อยู่ในฐานะผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ลงลายมือชื่อในบัตรเงินฝากรับผิดได้ เว้นแต่ผู้ออกบัตรเงินฝากซึ่งต้องรับผิดในฐานะลูกหนี้ชั้นต้น

2.4 นิติสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาในบัตรเงินฝาก

บัตรเงินฝากเป็นเอกสารที่ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนออกให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่นำเงินไปฝากธนาคารหรือบริษัทเงินทุน โดยมีระยะเวลาในการฝากที่แน่นอนทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่า 3 เดือน แต่ไม่เกินกว่า 3 ปี และมีข้อตกลงกับธนาคารหรือบริษัทเงินทุนผู้ออกบัตรเงินฝากว่าจะไม่ถอนเงินที่ฝากไว้ก่อนครบกำหนดเวลาตามที่ตกลงกัน เมื่อสิ้นระยะเวลาที่ตกลงกันได้ ผู้ฝากเงินจะได้รับเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยคืน แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ฝากเงินต้องการเงินคืนก่อนครบกำหนด ผู้ฝากเงินสามารถโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากให้แก่บุคคลอื่นได้โดยการสลักหลังด้านหลังของบัตรเงินฝากและส่งมอบให้แก่ผู้รับโอนคนต่อมา ในการขอเปิดบริการเพื่อฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก ผู้ฝากเงินต้องกรอกข้อความลงในใบคำขอใช้บริการบัตรเงินฝากโดยต้องระบุความประสงค์ในการขอฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก และที่สำคัญผู้ขอใช้บริการต้องผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการออกบัตรเงินฝากตามที่ธนาคารกำหนด ดังนั้นจากลักษณะของบัตรเงินฝากจึงถือว่าการฝากเงินกับธนาคารในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการฝากเงินในทางกฎหมายถือเป็นสัญญาฝากทรัพย์ โดยมีสมุดคู่ฝากเป็นหลักฐานในการฝากสำหรับการฝากเงินในรูปแบบปกติ หรือมีบัตรเงินฝากเป็นหลักฐานในการฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก

2.4.1 นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ออกบัตรเงินฝากและผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก

การฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากเป็นสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ออกบัตรเงินฝากซึ่งอาจเป็นธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนกับผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก บัตรเงินฝากจึงถือเป็นสัญญาฝากทรัพย์ ดังนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ออกบัตรเงินฝากกับผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะสัญญาฝากทรัพย์ คือ ผู้ออกบัตรเงินฝากมีฐานะเป็นผู้รับฝาก และผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากมีฐานะเป็นผู้ฝาก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 657 บัญญัติว่า "การฝากทรัพย์ คือ สัญญาที่บุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้ฝาก ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับฝาก และผู้รับฝาก ตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตนแล้วจะคืนให้"

การฝากเงินถือเป็นการฝากทรัพย์ชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการฝากทรัพย์สินทั่วไป ตรงที่วัตถุประสงค์ในการฝากทรัพย์นั้นเป็นเงินตรา ซึ่งเงินตราตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า เงินที่รัฐกำหนดขึ้นไว้เพื่อใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย เช่น เหรียญ กระษาปณ์ ธนบัตร⁶

การฝากเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็คือการที่ผู้รับฝากเก็บรักษาเงินไว้แทนผู้ฝากแล้วจะต้องคืนให้แก่ผู้ฝากเช่นเดียวกับการฝากทรัพย์อื่นๆ แต่การฝากเงินมีลักษณะที่แตกต่างจากการฝากทรัพย์ทั่วไปอยู่ตรงที่ว่า ผู้รับฝากสามารถนำเงินออกไปใช้ได้ เพียงแต่เวลาคืนจะต้องคืนเงินให้ครบจำนวนที่ฝาก แต่มิได้หมายความว่าต้องคืนเงินอันเดียวกันกับที่ได้รับฝากไว้* เพราะเมื่อผู้ฝากนำเงินไปฝากธนาคาร เงินนั้นย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคาร ธนาคาร

⁶ ไผทชิต เอกจริยกร, คำอธิบายกฎหมาย ยืม ฝากทรัพย์, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), หน้า 222.

* ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพหนึ่งลักษณะทรัพย์เดิม มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่อง "สังกะทรัพย์" คือทรัพย์ที่โดยปกติอาจใช้ของอื่นอันเป็นประเภทเดียวกันและชนิดเดียวกันมีปริมาณเท่ากันแทนกันได้ ซึ่งเงินจัดเป็นสังกะทรัพย์อย่างหนึ่ง แต่เมื่อมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปี พ.ศ. 2535 ได้ยกเลิกบทบัญญัติเรื่องสังกะทรัพย์ แต่เงินจัดเป็นทรัพย์ชนิดพิเศษที่เวลาชำระหนี้ไม่ต้องชำระคืนด้วยเงินตราเดียวกัน แต่สามารถชำระด้วยเงินตราอื่นที่มีมูลค่าเท่ากันแทนกันได้ ตามพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501

ไม่ต้องคืนเงินอันเดียวกับที่ฝาก และนอกจากนี้ธนาคารยังมีสิทธินำเงินที่ฝากนั้นออกใช้ได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามกฎหมายของการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ แต่ทั้งนี้ธนาคารต้องคืนเงินให้ครบจำนวน แม้ว่าเงินที่ฝากจะสูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัยก็ตาม*

นอกจากนี้ผู้ฝากและธนาคารผู้รับฝากจะเรียกเงินคืนหรือส่งเงินคืนก่อนกำหนดเวลา ไม่ได้ ซึ่งต่างกับการฝากทรัพย์สินทั่วไป** แต่จะเป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าวต่อเมื่อเป็นการฝากเงิน ที่มีกำหนดระยะเวลาไว้เท่านั้น แต่หากเป็นการฝากเงินที่ไม่มีกำหนดเวลาแต่ฝ่ายสามารถเรียก เงินหรือส่งเงินคืนก่อนครบกำหนดเวลาได้ เหตุที่กฎหมายไม่ให้แต่ฝ่ายเรียกหรือส่งเงินคืนก่อน ครบกำหนดอาจเป็นเพราะว่าผู้ฝากอาจจะไม่สามารถเก็บรักษาเงินไว้ได้ด้วยเหตุผลความ ปลอดภัย หรือไม่ได้ดอกเบี้ยเงินฝากที่ควรจะได้ หรือผู้รับฝากก็สามารถนำเงินไปใช้หาดอกผลที่ ควรจะได้ ซึ่งเป็นกรณีที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ต่างจากการฝากทรัพย์ธรรมดาที่ผู้ฝากได้รับ ประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว⁷

แม้ผู้ฝากเงินไว้กับธนาคารจะมีนิติสัมพันธ์กันตามสัญญาฝากทรัพย์ตามมาตรา 673 ที่ผู้ฝากจะถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ไม่ได้และธนาคารผู้รับฝากจะส่งคืนเงินก่อน กำหนดนั้นไม่ได้เช่นกัน แต่เมื่อผู้ฝากเงินตายธนาคารมีหน้าที่คืนเงินให้แก่ทายาท*** แต่ในกรณีที่

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 672 บัญญัติว่า "ถ้าฝากเงินท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้รับฝากไม่ต้องส่งคืนเป็นเงินตราอันเดียวกับที่ฝาก แต่จะต้องคืนเงินให้ครบจำนวน

อนึ่ง ผู้รับฝากจะเอาเงินซึ่งฝากนั้นออกใช้ก็ได้ แต่หากจำต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น แม้ว่าเงินซึ่งฝากนั้นจะได้สูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัยก็ตาม ผู้รับฝากก็จำต้องคืนเงินเป็นจำนวนตั้งแต่วันนั้น"

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 673 บัญญัติว่า "เมื่อใดผู้รับฝากจำต้องคืนเงิน แต่เพียงเท่าจำนวนที่ฝาก ผู้ฝากจะเรียกถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ไม่ได้ หรือฝ่ายผู้รับฝาก จะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลานั้นไม่ได้เช่นกัน"

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 227-228

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 665 บัญญัติว่า "ผู้รับฝากจำต้องคืนทรัพย์สิน ซึ่งรับฝากไว้ให้นให้แก่ผู้ฝาก หรือทรัพย์สินนั้นฝากในนามของผู้ใดคืนให้แก่ผู้นั้น หรือผู้รับฝากได้รับคำสั่งโดย ขอบให้คืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ใดก็คืนให้แก่ผู้นั้น แต่หากผู้ฝากทรัพย์ตาย ท่านให้คืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ ทายาท"

ผู้ฝากไม่มีทายาทก็ต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายในเรื่องมรดกที่ว่า "ภายใต้บังคับแห่งสิทธิของเจ้าพนักงานมรดก เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่มีทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมหรือการตั้งมูลนิธิตามพินัยกรรม มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่แผ่นดิน" (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1753) และในกรณีที่ผู้ฝากมีทายาทหลายคน การคืนเงินก็ต้องคืนให้แก่กองมรดกหรือทายาทผู้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินนั้นทางมรดก ในทางปฏิบัติหากผู้ฝากเงินตาย ธนาคารมักจะให้ผู้ขอคืนไปยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งตั้งบุคคลนั้นเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายเสียก่อน ธนาคารจึงจะคืนเงินที่ฝากให้

2.4.2 นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากกับผู้รับโอนบัตรเงินฝาก

เมื่อผู้ฝากตกลงฝากเงินกับธนาคารและธนาคารตกลงออกบัตรเงินฝากให้ย่อมเกิดความผูกพันระหว่างผู้ฝากกับธนาคารผู้ออกบัตรตามสัญญาฝากทรัพย์ อันเป็นมูลหนี้ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่ผู้ฝากที่จะเรียกเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ในบัตรเงินฝากพร้อมดอกเบี้ยคืนจากธนาคารผู้ออกบัตรเมื่อบัตรเงินฝากครบกำหนด

สิทธิเรียกร้องที่จะเรียกเงินฝากคืนจากธนาคาร เป็นสิทธิเรียกร้องที่สามารถโอนให้กันได้ ดังนั้นผู้ฝากจึงสามารถโอนสิทธิเรียกร้องนี้ไปให้บุคคลอื่นได้* ซึ่งการโอนสิทธิเรียกร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดวิธีการโอนไว้ 2 วิธีด้วยกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของสิทธิเรียกร้องที่จะโอนว่าเป็นสิทธิเรียกร้องชนิดใด

* การที่ผู้ฝากโอนสิทธิเรียกร้องที่จะเรียกเงินฝากคืนจากธนาคารถือเป็นการโอนบัตรเงินฝากและสิทธิในบัตรเงินฝากให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งเหตุที่ผู้ฝากต้องโอนสิทธิเรียกร้องที่จะเรียกเงินฝากคืนก่อนครบกำหนดเป็นเพราะว่าในการฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก ผู้ฝากมีข้อตกลงกับผู้ออกบัตรเงินฝากว่าผู้ฝากเงินไม่มีสิทธิเรียกร้องในเงินที่ฝากไว้คืนก่อนครบกำหนดเวลาตามที่ตกลงกัน และสาเหตุที่ต้องมีการโอนสิทธิเรียกร้องก่อนครบกำหนดเวลาอาจเป็นเพราะ (1) ผู้ฝากต้องการโอนให้บุคคลอื่นโดยเสนาหา (2) ผู้ฝากประสงค์จะโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากให้แก่ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุนผู้รับซื้อบัตรเงินฝากในตลาดรอง (3) ผู้ฝากทำการโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากให้แก่บุคคลอื่นนอกตลาดรอง

1. การโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

2. การโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้ อันพึงต้องชำระตามคำสั่งโดยหนี้นั้นมีตราสาร

1. การโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

หลักการของการโอนสิทธิเรียกร้องปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 306 บัญญัติว่า "การโอนหนี้อันพึงต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือท่านว่าไม่สมบูรณ์ อนึ่งการโอนหนี้ นั้น ท่านว่าจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้แต่เมื่อได้บอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ หรือลูกหนี้จะไดยินยอมด้วยในการโอนนั้น คำบอกกล่าวหรือความยินยอมเช่นว่านี้ท่านว่าต้องทำเป็นหนังสือ" จากบทบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่าหากเจ้าหนี้ในสิทธิเรียกร้องเป็นเจ้าหนี้โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว การโอนสิทธิเรียกร้องต้องทำเป็นหนังสือมิเช่นนั้นแล้วการโอนหนี้ไม่สมบูรณ์ วิธีการโอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวจึงถือเป็นแบบที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหากไม่ทำตามแบบที่กำหนดไว้ การโอนสิทธิเรียกร้องจะไม่สมบูรณ์หรือตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150

การโอนสิทธิเรียกร้องต้องทำเป็นหนังสือนั้นหมายความว่า การโอนระหว่างเจ้าหนี้กับผู้รับโอนต้องเกิดขึ้นด้วยความยินยอมของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย แต่การโอนสิทธิเรียกร้องนี้เพียงทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนฝ่ายเดียวก็สมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องลงลายมือชื่อของผู้รับโอนด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1893/2512) แต่การโอนจะใช้ยันลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้ต่อเมื่อเจ้าหนี้เดิมหรือผู้รับโอนได้บอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้หรือลูกหนี้ยินยอมด้วยในการโอน ทั้งนี้การบอกกล่าวการโอนหรือการให้ความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือด้วยเช่นกัน

ผลของการโอนสิทธิเรียกร้องที่มีต่อลูกหนี้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 308 ว่า "ถ้าลูกหนี้ได้ให้ความยินยอมดังกล่าวมาในมาตรา 306 โดยมีได้ติดเงื่อนไขท่านว่าจะยกเป็นข้อต่อสู้ผู้รับโอนหาได้ไม่ แต่ถ้าเพื่อที่จะระงับหนี้ นั้น ลูกหนี้ได้ใช้เงินให้แก่ผู้โอนไปไซ้ ลูกหนี้จะเรียกคืนเงินนั้นก็ได้ หรือถ้าเพื่อการเช่นกล่าวมานั้น ลูกหนี้รับภาระเป็นหนี้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นใหม่ต่อผู้โอน จะถือเสมือนว่าหนี้นั้นมีได้ก่อขึ้นเลยก็ได้"

ถ้าลูกหนี้เป็นแต่ได้รับคำบอกกล่าว ท่านว่าลูกหนี้มีข้อต่อสู้ผู้โอนก่อนเวลาที่ได้รับคำบอกกล่าวนั้นอันใด ก็จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้แก่ผู้รับโอนได้ฉะนั้น ถ้าลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องจากผู้โอน แต่สิทธินั้นยังไม่ถึงกำหนดในเวลาบอกกล่าวไว้ ท่านว่าจะเอาสิทธิเรียกร้องนั้นมาหักกลบลบกันก็ได้ หากว่าสิทธินั้นจะได้ถึงกำหนดไม่ช้ากว่าเวลาถือกำหนดแห่งสิทธิเรียกร้องอันได้โอนไปนั้น"

จากมาตรา 308 ได้บัญญัติถึงผลของการโอนสิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้ เป็น 2 ชนิดคือ

ก. กรณีลูกหนี้ให้ความยินยอมโดยไม่ติดเงื่อนไข (มาตรา 308 วรรค 1) คือลูกหนี้มีได้แสดงข้อโต้แย้งอันใด มีผลทำให้ลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อผู้โอนหรือเจ้าหนี้เดิมขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนหรือเจ้าหนี้คนใหม่ไม่ได้ เพราะการที่ลูกหนี้ได้ให้ความยินยอมในการโอนโดยไม่ติดเงื่อนไขเท่ากับลูกหนี้มีได้แสดงแจ้งสงวนสิทธิข้อต่อสู้ไว้ในขณะที่เขาโอนกันไป หรือเท่ากับรับว่าไม่มีข้อต่อสู้ใดๆ อยู่เลย เท่ากับได้สละสิทธิข้อต่อสู้นั้นๆ เสียแล้ว จึงทำให้ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีไปกว่าผู้โอนไม่ได้อะไรมากหรือน้อยไปกว่าผู้โอน⁸

ข. กรณีที่ลูกหนี้ได้รับคำบอกกล่าวการโอน (มาตรา 308 วรรค 2) การที่ลูกหนี้ได้รับแต่คำบอกกล่าวการโอนสิทธิเรียกร้องมีผลทำให้ลูกหนี้อย่อมมีสิทธิที่จะยกข้อต่อสู้ทุกอย่างที่มีต่อเจ้าหนี้เดิมหรือผู้โอนมาใช้ต่อสู้เจ้าหนี้คนใหม่ได้ ทั้งนี้เพราะลูกหนี้ไม่ได้ยินยอมในการโอนด้วยผู้โอนได้เอาคนอื่นเข้ามาแทนตน ลูกหนี้ชอบที่จะปฏิบัติต่อเจ้าหนี้คนใหม่นั้นได้เหมือนอย่างเจ้าหนี้เดิมของตน เช่น ยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความ⁹

2. การโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งโดยหนี้นั้นมีตราสาร

การโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงชำระตามคำสั่ง ลูกหนี้ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าต้องชำระหนี้ให้ใครจนกว่าจะมีคำสั่งของผู้เป็นเจ้าหนี้หรืออาจสั่งให้ใช้เงินตามคำสั่งของผู้อื่น (pay to order)

⁸ กัลยา ตีรเศรษฐเสมา, "แนวทางในการพัฒนาตราสารทางการเงินโดยอาศัยปัจจัยทางกฎหมาย (ศึกษาที่.ซี.ดี. เป็นตัวอย่าง)," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 73.

⁹ จี๊ด เศรษฐบุตร, กฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2540), หน้า 151.

ลักษณะของคำสั่งจะอยู่ในรูปของตราสาร เช่น ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน เช็ค¹⁰ รวมทั้งบัตรเงินฝากด้วย ซึ่งการโอนหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 309 บัญญัติว่า "หนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งนั้น ท่านว่าจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกคนอื่นได้แต่เฉพาะเมื่อการโอนนั้นได้สลักหลังไว้ในตราสารและตราสารนั้นได้ส่งมอบให้แก่ผู้รับโอนไปด้วย" หมายความว่า จะต้องมีการบันทึกการโอนในตราสารซึ่งมีใจความว่า "ชำระตามคำสั่ง" ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง ตั๋วตราสารนั้นได้ส่งมอบให้แก่ผู้รับโอนไปเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ถือว่าการโอนสิทธิเรียกร้องชนิดตามคำสั่งแล้ว¹¹

การโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงชำระตามคำสั่งนั้นมีผลทำให้ตราสารดังกล่าวสามารถยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้องและบุคคลภายนอกได้ หลักการนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 312 ที่บัญญัติว่า "ในมูลหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่งนั้นลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ซึ่งมีต่อเจ้าหนี้เดิมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับโอนโดยสุจริตหาได้ไม่ เว้นแต่ที่ปรากฏในตัวตราสารนั่นเอง หรือที่มีขึ้นเป็นธรรมดาสืบจากลักษณะแห่งตราสารนั้น" หลักการตามมาตรา 312 นี้ต่างจากหลักของการโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจงที่ลูกหนี้อย่อมมีสิทธิยกข้อต่อสู้ต่างๆ ที่ตนมีต่อเจ้าหนี้เดิมได้ (มาตรา 308 วรรค 2) แต่ตามมาตรา 312 ลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ที่ตนมีต่อเจ้าหนี้เดิมขึ้นต่อสู้ไม่ได้ และหมายความว่าผู้รับโอนอาจมีสิทธิดีกว่าผู้โอนได้ เว้นแต่ข้อต่อสู้ที่ปรากฏในตัวตราสารนั่นเอง เช่น การสลักหลังไม่ถูกต้อง มีลายมือชื่อปลอม ตัวเงินไม่สมบูรณ์ หรือข้อต่อสู้ที่มีขึ้นเป็นธรรมดาสืบจากลักษณะแห่งตราสารนั้น เช่น สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ ลูกหนี้อาจยกข้อต่อสู้เหล่านี้ขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนได้ และนอกจากนี้บทบัญญัติในมาตรา 312 ให้ใช้บังคับตลอดจนถึงหนี้อันพึงต้องชำระแก่ผู้ถือด้วยแล้วแต่กรณี¹²

สำหรับบัตรเงินฝากที่ผู้ฝากสามารถโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากได้นั้นถือได้ว่าเป็นการโอนสิทธิที่จะเรียกเงินฝากคืนจากธนาคาร ซึ่งกฎหมายได้กำหนดแบบวิธีการโอนไว้โดยเฉพาะคือโดยการสลักหลักและส่งมอบหรือโดยการส่งมอบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของบัตรเงินฝาก

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 151-152.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 313

ว่าเป็นประเภทใด คือหากเป็นบัตรเงินฝากชนิดผู้ถือ ผู้ถือบัตรเงินฝากก็สามารถโอนไปให้ผู้อื่นได้ โดยการส่งมอบ เมื่อบัตรเงินฝากตกไปอยู่กับผู้ใด ผู้นั้นก็จะเป็นเจ้าของบัตรเงินฝากและมีสิทธิได้รับสิทธิในบัตรเงินฝากทันที หรือบัตรเงินฝากชนิดระบุชื่อสามารถโอนให้กันได้โดยการสลักหลัง และส่งมอบ แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติการโอนสิทธิในบัตรเงินฝากจะต้องทำโดยการให้ผู้โอนบัตรเงินฝากสลักหลังและระบุชื่อผู้รับโอน และผู้รับโอนต้องนำบัตรเงินฝากมาจดแจ้งการโอนต่อนายทะเบียนพร้อมทั้งให้ตัวอย่างลายมือชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอนกับธนาคารผู้ออกบัตรเงินฝากด้วย

ลักษณะการโอนสิทธิตามบัตรเงินฝากจึงเป็นการโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงต้องชำระตามเขาสั่งโดยหนี้นั้นมีตราสารซึ่งมีวิธีการโอนเช่นเดียวกับการโอนสิทธิตามตั๋วเงินที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 918 ที่ว่า "ตัวแลกเปลี่ยนอันสั่งให้ใช้เงินแก่ผู้ถือนั้น ท่านว่าย่อมโอนไปเพียงด้วยส่งมอบให้แก่กัน" และมาตรา 919 ที่บัญญัติว่า "คำสลักหลังนั้นต้องเขียนลงในตัวแลกเปลี่ยนหรือใบประจำต่อและต้องลงลายมือชื่อผู้สลักหลัง" ซึ่งผลของการโอนสิทธิเรียกร้องตามตั๋วเงินย่อมมีผลทำให้ผู้รับโอนย่อมมีความมั่นใจในสิทธิที่ตนได้รับโอนมาว่า ลูกหนี้ไม่อาจยกข้อต่อสู้ที่มีอยู่ขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนที่สุจริตได้ นั่นคือผู้รับโอนย่อมมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ถ้าผู้รับโอนได้รับสิทธิมาโดยสุจริต แม้ว่าลูกหนี้จะมีข้อบกพร่องหรือมีข้อต่อสู้กับผู้โอนแต่อย่างไร ลูกหนี้ก็ไม่สามารถที่จะยกข้อต่อสู้นั้นขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนได้ และการโอนสิทธิเรียกร้องตามตั๋วเงินนี้ยังทำให้เกิดความรับผิดของผู้ที่ลงลายมือชื่อในตราสารอย่างเด็ดขาด คือ บุคคลใดๆ ก็ตามที่ลงลายมือชื่อย่อมมีฐานะเป็นลูกหนี้ตามตั๋วเงินที่จะต้องรับผิดต่อผู้ทรงตั๋วเงิน แม้ว่าตนจะไม่มีนิติสัมพันธ์กันโดยตรงกับผู้ทรงก็ตาม

2.4.3 นิติสัมพันธ์ระหว่างผู้รับโอนบัตรเงินฝากในทอดสุดท้ายกับผู้ออกบัตรเงินฝาก

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากมีสิทธิเรียกเงินที่ฝากคืนได้เมื่อครบกำหนดเวลา แต่ผู้ฝากเงินจะเรียกให้ธนาคารคืนเงินให้ก่อนถึงกำหนดเวลาไม่ได้ ส่วนธนาคารก็จะคืนเงินที่ฝากให้ผู้ฝากก่อนถึงกำหนดเวลาไม่ได้เช่นกัน แต่ในระหว่างนี้ผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากสามารถโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากให้แก่บุคคลอื่นได้ และผู้รับโอนก็มีสิทธิที่จะโอนบัตรเงินฝากให้กับผู้รับโอนคนต่อไปได้เช่นกัน ทำให้เมื่อครบกำหนดเวลาผู้รับโอน

บัตรเงินฝากในทอดสุดท้ายซึ่งเป็นผู้ที่ครอบครองบัตรเงินฝากมีสถานะเสมือนเป็นผู้ฝากเอง มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ฝาก คือ มีสิทธิที่จะเรียกเงินที่ฝากคืนได้เมื่อครบกำหนดเวลา และธนาคารมีหน้าที่ต้องคืนเงินให้ครบจำนวนให้แก่ผู้รับโอนบัตรเงินฝากในทอดสุดท้าย ธนาคารจะอ้างว่าผู้รับโอนไม่มีสิทธิเรียกเงินฝากคืนเพราะมิใช่คู่สัญญาเนื่องจากไม่ใช่ผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝากที่ได้ทำการฝากเงินกับธนาคารไม่ได้ เพราะทุกๆ ครั้งที่มีการโอนเปลี่ยนมือบัตรเงินฝากจากผู้โอนไปยังผู้รับโอนย่อมเป็นการโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากไปด้วยเสมอ ผู้รับโอนบัตรเงินฝากจึงได้รับโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากมาด้วยพร้อมกับการโอน ดังนี้ ถือว่าผู้รับโอนบัตรเงินฝากในทอดสุดท้ายได้รับโอนสิทธิเรียกร้องตามบัตรเงินฝากจากผู้ฝากเงิน ผู้รับโอนบัตรเงินฝากจึงสวมสิทธิความเป็นเจ้าหนี้ธนาคารแทนผู้ฝากเงินแบบมีบัตรเงินฝาก มีสิทธิเรียกให้ธนาคารจ่ายเงินตามจำนวนที่ฝากพร้อมดอกเบี้ยให้แก่ตน